

Modelování epidemií

Radek Pelánek

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Epidemie jsou zabiják

černý mor

- 14. století
- zemřelo 30 % až 60 % populace

španělská chřipka

- 1918-1920
- zemřelo asi 50 miliónů lidí
- (první světová válka – 15 miliónů mrtvých)

Epidemie ovlivňují dějiny

- černý mor \Rightarrow sociální nepokoje
- zámořská expanze Evropy
 - až 95 % domorodých obyvatel vymřelo na evropské nemoci, nikoliv na evropské zbraně
 - Evropané většinou neonemocněli (proč?)

Epidemie lze interpretovat mnoha způsoby

- nemoci
- počítačové viry
- šíření informací
- názory, postoje
- módní trendy, technologické novinky
- „virální marketing“

Epidemie lze dobře modelovat

relativně snadná **abstrakce**

- společné prvky různých epidemií
- stačí základní parametry: infekčnost, inkubační doba, úmrtnost
- nepotřebujeme znát detaily průběhu nemoci

Zajímavost: Corrupted Blood incident

(ze čtenářských deníků z předchozích let)

- hra World of Warcraft
- Corrupted Blood: programátorská chyba \Rightarrow epidemie ve hře
- Great Zombie Plague of '08 (úmyslná epidemie)
- současně model a reálné chování lidí (opuštění měst a podobně)

Shnutí motivace

- široké **aplikace**
- **významné téma**, finanční podpora (např. AIDS, bio-terorismus)
- relativně snadné **modelování**
- ilustrace různých přístupů k modelování

Epidemie: otázky

- Proč mají epidemie **různou dynamiku** (stabilní stav, mírné oscilace, nepravidelné velké epidemie)?
- Jaká jsou vhodná **preventivní** opatření?
- Jak cílit **imunizaci**?
- Jak ovlivňuje **struktura kontaktů** dynamiku epidemie?

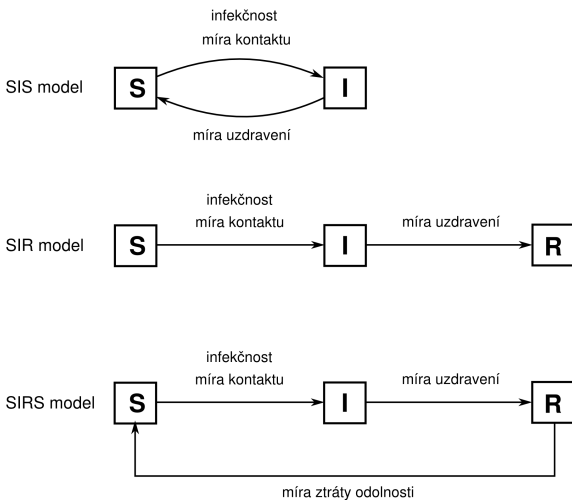
Základní typy modelů

SIS Susceptible – Infected – Susceptible

SIR Susceptible – Infected – Recovered/Removed/Resistant

SIRS Susceptible – Infected – Resistant – Susceptible

Základní typy modelů

SIS model

SIS = Susceptible – Infected – Susceptible

$$\begin{aligned}dS/dt &= -\beta SI + \gamma I \\dI/dt &= \beta SI - \gamma I\end{aligned}$$

po algebraických úpravách ekvivalentní:

$$dY/dt = rY(1 - Y/K)$$

což je rovnice pro **logistický růst**, tj. chování tohoto jednoduchého modelu směřuje vždy k **rovnovážnému** stavu

SIR model

SIR = Susceptible – I – Removed (Resistant)

základní „Kermack-McKendrick model“

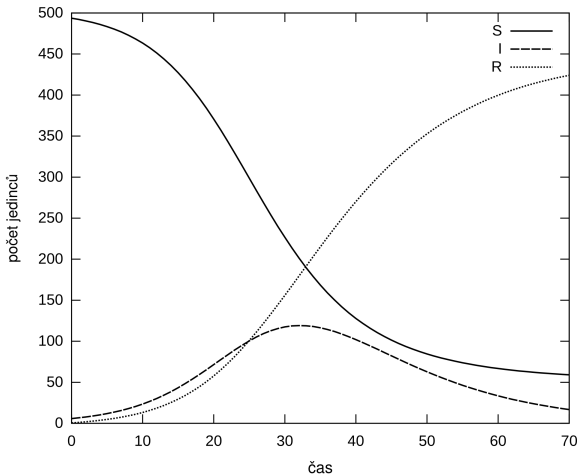
$$dS/dt = -\beta SI$$

$$dI/dt = \beta SI - \gamma I$$

$$dR/dt = \gamma I$$

epidemie propukne pouze pokud $\beta S/\gamma > 1$ (threshold)

SIR: Výsledky simulace

SIR: Srovnání s realitou

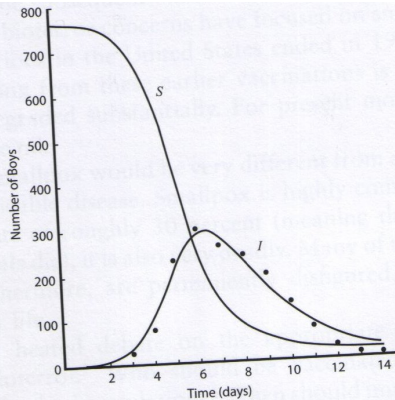
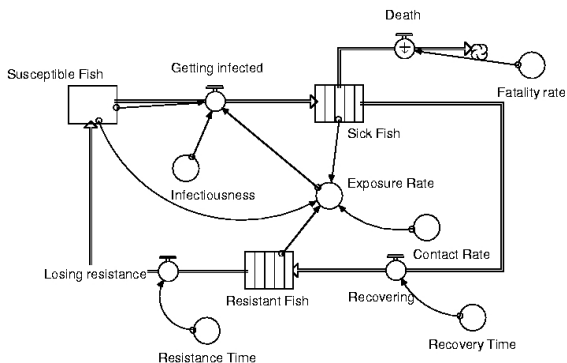

Figure 12.P.3. Influenza epidemic data, 1978, English boarding school. Of 763 boys, 512 were confined to bed, 22 January–February 1978. (Source: *British Medical Journal*, 4 March 1978.)

SIRS model

SIRS = Susceptible - Ill - Resistant - Susceptible

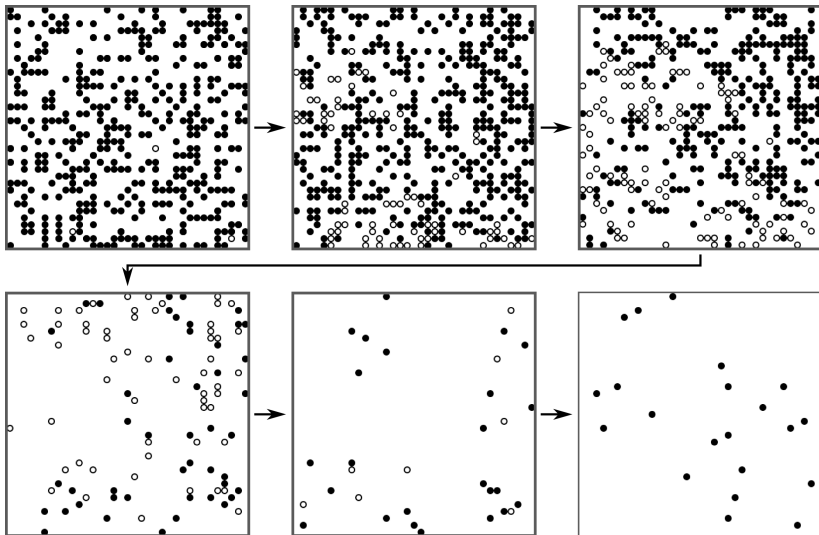

Modely s agenty

základní model:

- agenti se pohybují po prostoru
- každý má svůj stav (S, I, R)
- při kontaktu možnost přenosu nemoci

SIR: Simulace

SIR: Výsledky simulace, srovnání

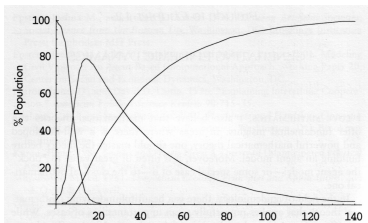

Figure 12.P.1. Illustrative time series solution. Note: $S(t)$ is monotonically decreasing, $R(t)$ monotonically increasing, and $I(t)$ rises and then falls.

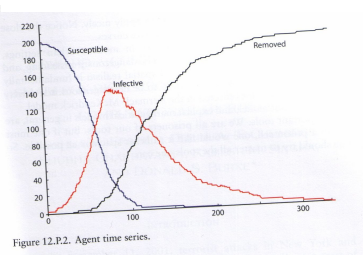
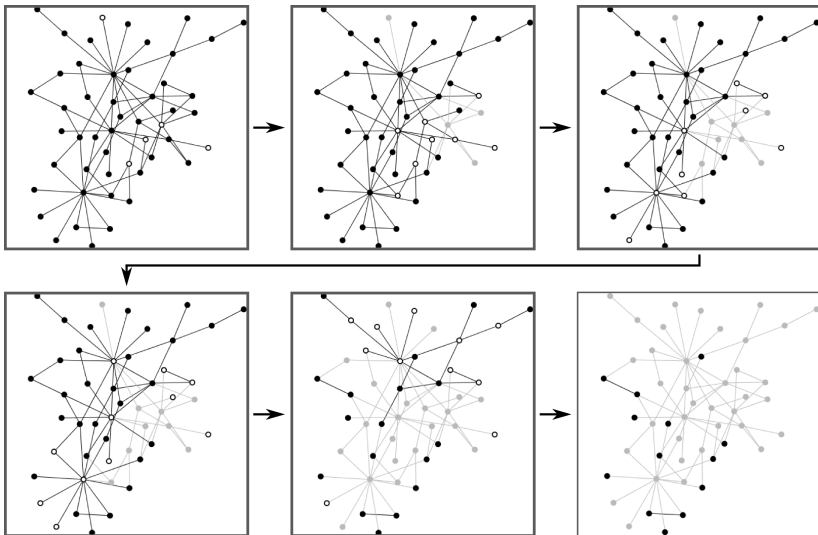

Figure 12.P.2. Agent time series.

Vliv topologie sítě

- standardní model – homogenní prostředí
- jaký vliv má topologie sítě, po které se epidemie šíří?

SIR: Simulace

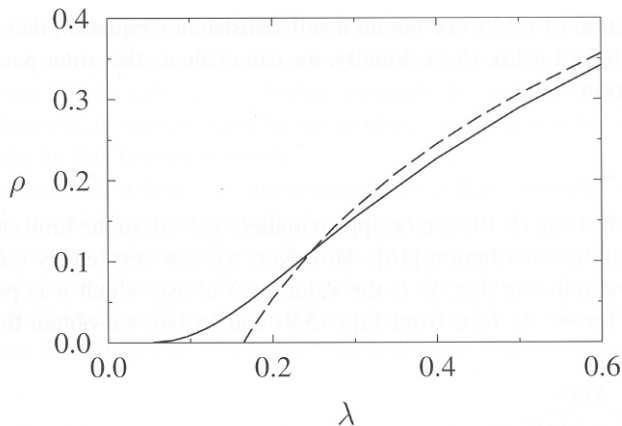

Epidemie v bezškálovitých sítích

- **neexistuje kritická hranice** – i viry s velmi malou nakažlivostí se mohou rozšířit (díky uzlům s vysokým stupněm)
- uniformní imunizace je poměrně neúčinná
- **cílená imunizace** (zasahující hlavně uzly s vysokým stupněm) však může být velmi účinná

Praktické poučení: např. pro boj s AIDS.

Epidemie v bezškálovitých sítích

Rozšíření základních modelů

- kontakty v rámci populace
- heterogenita populace
- populační dynamika, čas
- zásahy proti epidemii
- mutace

Kontakty v rámci populace

seřazeno podle míry abstrakce:

- homogenní
- subpopulace (ostrovy, sociální skupiny)
- abstraktní model společenského života
- sociální síť
- konkrétní data

Heterogenita populace

- věk
- imunita
- množství kontaktů

Populační dynamika, čas

- důležité u nemocí s trvalou imunitou (SIR)
- populační dynamika – trvalý přísun nových obětí
- další časové hledisko: např. roční období (viz chřipka)

Zásahy proti epidemii

- vakcinace
 - preventivní
 - plošná
 - cílená (subpopulace, sledování kontaktů)
- snížení množství kontaktů (karanténa, izolace)
- vybití nemocných (příp. i zdravých)

„povzbuzení“ epidemie v případě marketingu, šíření informací (např. reklama plošná vs cílená)

Mutace nemocí

- nové varianty nemocí (např. chřipka)
- rozlišení mezi stavem „náchylný“ a „odolný“ nemusí být dostatečné
- koevoluce mezi populací (lékem) a virem
(Sexual reproduction as an adaptation to resist parasites, resistance vůči antibiotikům)
- využití genetických algoritmů

Příklady aplikací

- jednoduché modely: cvičení, Netlogo models library
- středně složitý model: neštovice
- rozsáhlý systém: EpiSimS

Netlogo models library

- Biology / AIDS
 - model s agenty v prostoru
 - vytváření párů (nastavitelná „stálost“)
 - preventivní opatření (kondomy, testy)
- Biology / Virus
 - kombinace s populační dynamikou
- Networks / Virus on a Network
 - model na síti
- Curricular Models / epiDEM / Basic, Travel and Control

Model neštovic

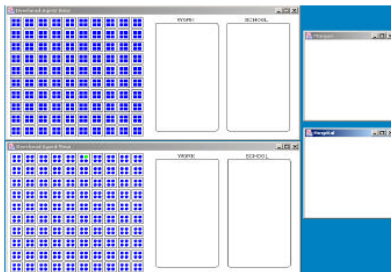
Toward a containment strategy for smallpox bioterror: An individual-based computational approach

- středně složitý model
- reálné parametry nemoci – neštovice
- model vztahů mezi lidmi – rodiny, práce, škola
- abstraktní „města“
- motivace (financování): bio-terorismus

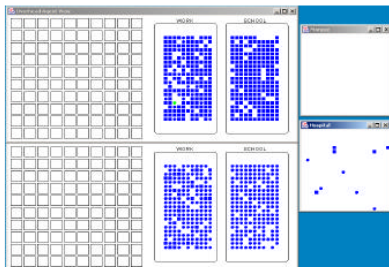
Základ modelu

- **neštovice** – vyladěno dle historických dat
- **prostředí**: 2 města, domov, škola, práce, nemocnice
- agenti přesuny: v noci doma, přes den ve škole/práci
- na začátku 1 nemocný agent, přenos při kontaktu
- různé způsoby **intervence**

Nighttime

Daytime

Neštovice: parametry

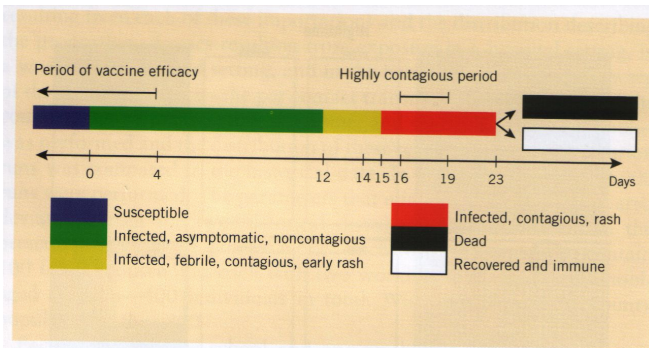
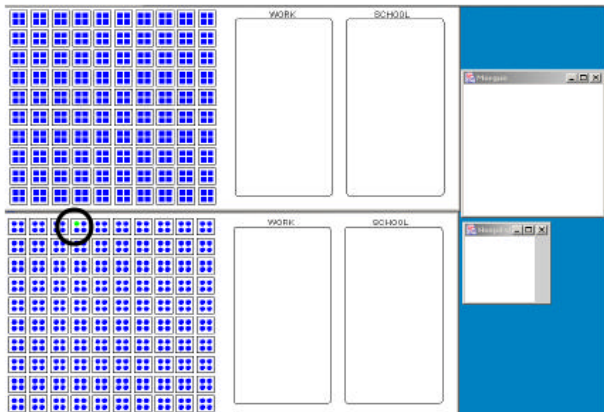

Figure 12.2. Progression of smallpox. (Source: Fenner *et al.* 1988)

1
Day 1

6
Day 42

The image displays a simulation interface with a 2x2 grid of windows. The top-left window is an empty 10x10 grid. The top-right window is titled 'WORK' and 'SCHOOL' and shows a cluster of blue, green, and red dots. The bottom-left window is an empty 10x10 grid. The bottom-right window is titled 'WORK' and 'SCHOOL' and shows a cluster of blue, green, and red dots. To the right of the grid are two windows: the top one is empty with a single black dot, and the bottom one shows a zoomed-in view of the cluster of dots.

8
Day 62

The diagram illustrates the progression of an epidemic model in four stages, arranged in a 2x2 grid. Each stage shows a 10x10 grid of individuals, a 'WORK' area, a 'SCHOOL' area, and a 'MESSAGE' window.

- Top-left:** The initial state. A single individual in the top-left corner of the grid is infected (red). The 'MESSAGE' window is empty.
- Top-right:** The infection has spread to several individuals in the grid. The 'MESSAGE' window shows a sparse, irregular pattern of black dots.
- Bottom-left:** The infection has spread further, covering a larger area of the grid. The 'MESSAGE' window shows a more dense and structured pattern of black dots.
- Bottom-right:** The infection has spread to a large, dense cluster in the center of the grid. The 'MESSAGE' window shows a very dense, rectangular pattern of red dots.

Výsledky simulace

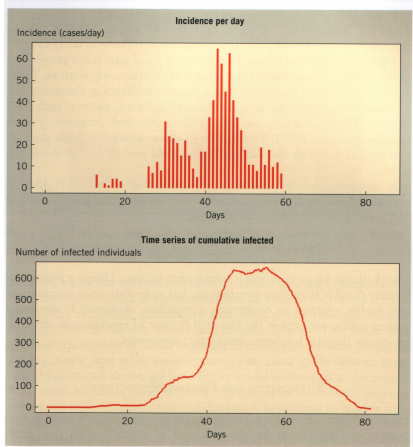

Figure 12.4. Typical results for base case run.

Očkování

Strategie očkování: preventivně zaměstnanci nemocnice, rodinný příslušníci zpětně.

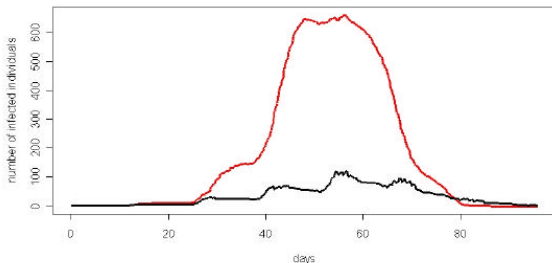

Figure 6. Results of Interventions. The black time series shows a typical run that implements our suggested intervention. The red time series is the original curve from Figure 4 which shows the no intervention case.

Sumární zpracování běhů

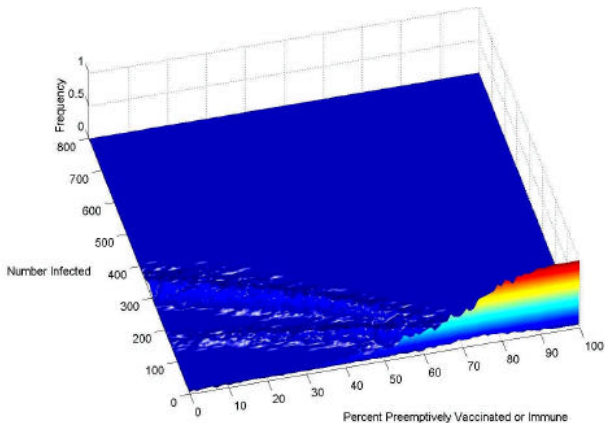

Figure 8. Probability Surface of the 75% Family Contact Tracing Case.

System EpiSimS

- Epidemiological Simulation System
- reálná geografická data
- individuální heterogenní agenti
- předpřipravené metody zásahu (vakcinace, apd.)

https://www.youtube.com/watch?v=pGftX_56X8g

Agenti

- denní aktivity, doprava (externí simulační balíky)
- věk, sociální status (zohledněno při přenosu nemoci)
- nemoc ovlivňuje chování

Chřipka v Los Angeles

- pandemie chřipky – parametry dle španělské chřipky z 1918
- okolí Los Angeles
 - 16 miliónů agentů
 - 0,5 miliónu míst (domy, školy, pracoviště, ...)
- studium efektivity různých zásahů

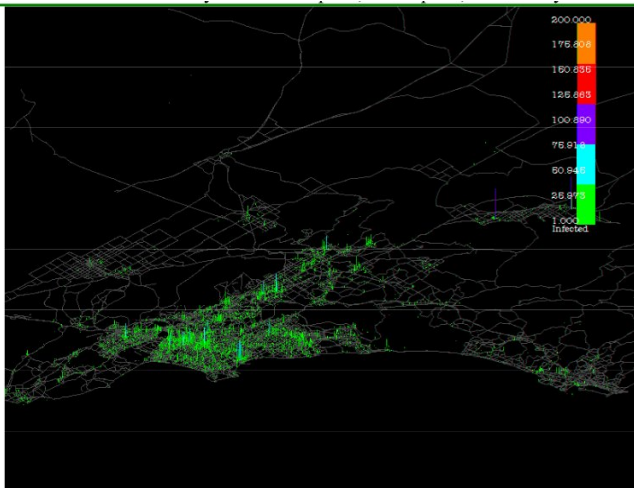

Fig. 6.3-1. The geospatial distribution of infected locations, on day 64 of the epidemic, for the base scenario, from EpiSimS simulation try30, at 10 a.m.

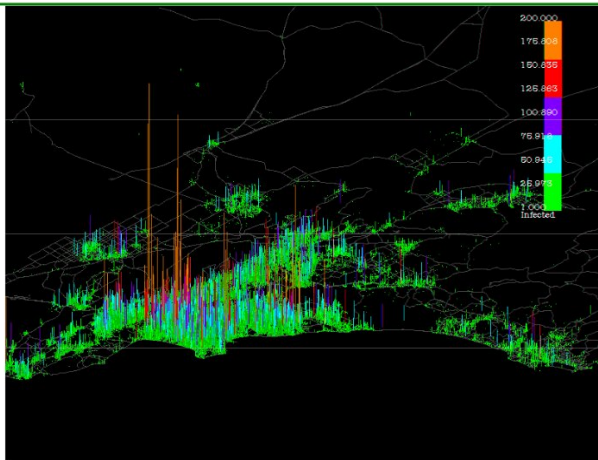

Fig. 6.3-2. The density of infected locations on day 128 of the base case epidemic, when the epidemic is at its peak, for 10 a.m.

Shrnutí

- epidemie se dobře modelují
- využití různých přístupů k modelování: matematické modely, agenti, sítě, ...
- rozsáhlé reálné aplikace